

Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Komisariatu Policji w Nasielsku
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 5 sierpnia 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm) wizytował Komisariat Policji w Nasielsku, ul. Kościuszki 29 (dalej: Komisariat, jednostka, placówka).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Justyna Zarecka (politolog w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego) oraz Aleksandra Osińska (psycholog).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

W czasie wizyty wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono wstępną rozmowę z podinsp. Dariuszem Leszczyńskim – Komendantem Komisariatu Policji Nasielsku oraz z asp. sztab. Małgorzatą Młynarską - Kierownikiem Referatu Kryminalnego na temat funkcjonowania jednostki i problemów, z którymi mają do czynienia funkcjonariusze podczas codziennej służby,

- przeprowadzono rozmowy z personelem placówki, w warunkach zapewniających poufność rozmowy,
- dokonano oglądu części pomieszczeń Komisariatu, w tym pokoi służbowych, szatni funkcjonariuszy, dyżurki i sanitariatów,
- dokonano inspekcji radiowozu służącego do przewozu osób zatrzymanych,
- dokonano analizy wybranej dokumentacji.

Przedstawiciele KMPT poinformowali Komendanta Komisariatu Policji w Nasielsku oraz Kierownika Referatu Kryminalnego o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień. Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie informacje przekazane przez Komendanta Powiatowego Policji w Nowym Dworze Mazowieckim¹.

W przedmiocie zainteresowania KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia prewencji tortur. Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny, inna osoba przebywająca w placówce w dniu wizyty) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiejkolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej. Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiejkolwiek sankcji przeciwko jakiejkolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiejkolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

¹ Zob. pismo z dnia 23 sierpnia oraz 30 września 2019 r., znak Is – 241/19.

3. Charakterystyka jednostki

Wizytowany Komisariat podlega pod Komendę Powiatową Policji w Nowym Dworze Mazowieckim. Funkcjonują tam następujące Zespoły: Zespół Dzielnicowych, Zespół Dyżurnych, Zespół Patrolowo-Interwencyjny, Referat Kryminalny oraz samodzielne stanowisko ds. Wykroczeń. Warunki bytowe wizytowanej placówki należy określić jako dobre, pokoje policjantów są dwuosobowe.

W czasie wizyty na Komisariacie przebywała jedna osoba zatrzymana, z którą przedstawiciele KMPT przeprowadzili rozmowę w warunkach zapewniających poufność.

4. Problemy systemowe

4.1 Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych² obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,
- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi,
- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie

² Zob. § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102).

osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)³ oraz Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)⁴.

Rekomendacje wydane przez CPT po wizytach w Polsce w 2013 r. i 2017 r., które mówią o tym, by osoby pozbawione wolności przez policję miały zagwarantowane *explicite* prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że takie badanie może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań⁵. W raporcie z wizyty Polski w 2017 roku CPT wzywał z kolei polskie władze do tego, aby dokonały implementacji stałego zalecenia, tzn. by wszystkie badania lekarskie były przeprowadzane poza zasięgiem słuchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji⁶.

Na tę kwestię zwrócił także uwagę Komitet ONZ Przeciwno Torturom (CAT) analizując w sierpniu 2019 r. siódme sprawozdanie Polski z wykonania postanowień *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*. CAT wskazał, aby osoby zatrzymane zostały poddane poufnemu badaniu lekarskiemu przez niezależnego lekarza w ciągu 24 godzin od ich przybycia do miejsca zatrzymania. Osoby zatrzymane mają prawo również zażądać, aby takie badanie odbyło się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariuszy, chyba, że lekarz zdecyduje inaczej⁷.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed zarzutami, że obrażenia powstały podczas ich pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasżająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

Badanie lekarskie pozwoliłoby także na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji, w tym przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób

³ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

⁵ Raport z wizyty CPT w Polsce w 2013 r.; CPT/Inf (2014) 21, § 30.

⁶ Raport z wizyty CPT w Polsce w 2017 r.; CPT/Inf (2017) 62, § 27.

⁷ Zob. pkt. 16 e) Concluding observations on the seventh periodic report of Poland (CAT/C/POL/CO/7).

wywodzących się ze zmarginalizowanych grup społecznych, co może wiązać się z podwyższonym ryzykiem występowania zagrożeń zdrowia.

4.2. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania). Taka sytuacja stwarza wysokie ryzyko tortur.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT⁸. Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu⁹.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzeni, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych¹⁰.

⁸ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

⁹ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

¹⁰ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wniosek w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem¹¹.

Dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewnił takiej pomocy we własnym zakresie¹².

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹³.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1 Minimalne gwarancje prewencji tortur

a) powiadomienie o zatrzymaniu

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np. protokole zatrzymania).

¹¹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

¹² Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2016.132.1).

¹³ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie¹⁴.

Delegacja ustaliła, że powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana zatrzymana osoba.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, zaś brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie ewentualnych informacji o złym traktowaniu, co umożliwi podjęcie odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana¹⁵.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielne powiadomienie wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji.

b) prawo do informacji i mechanizm skargowy

Komendant placówki przyjmuje interesantów raz w tygodniu (w poniedziałki w godz. 15-17). Rozmowy są odnotowywane w Książce skarg prowadzonej przez Komendanta.

¹⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

¹⁵ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

W budynku Komisariatu (przy wejściu do jednostki) brak było informacji o instytucjach ochrony praw człowieka, do których mogłyby zwrócić się zainteresowane osoby, w przypadku naruszenia ich praw.

W celu zwiększenia dostępności do zewnętrznych i wewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komisariatu wyeksponować dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji,

Warto podkreślić, że realizacja powyższego zalecenia nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co w odniesieniu do jej znaczenia i skuteczności, przemawia za jej wprowadzeniem.

W trakcie wizytacji poddano analizie wybrane losowo przez przedstawicieli KMPT protokoły zatrzymań. W trakcie analizy w/w dokumentacji wizytujący ujawnili, iż w przypadku dwóch obywateli Ukrainy w protokołach zatrzymań brak było informacji o znajomości języka polskiego w stopniu komunikatywnym, nie było również informacji o ewentualnej obecności tłumacza.

Prawo do informacji stanowi bowiem podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE należy pisemnie pouczyć zatrzymanego, w języku dla niego zrozumiałym, o przysługujących mu prawach procesowych i przysługujących środkach zaskarżenia. Pouczenie powinno nastąpić niezwłocznie po pozbawieniu wolności¹⁶. Osoby nie władające językiem polskim powinny otrzymać tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności

¹⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U.U.E.L.2012.142.1).

do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania karnego¹⁷.

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT¹⁸. W raporcie z ostatniej wizyty okresowej w Polsce, CPT wskazał, że *szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw; obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji*. Osoby zatrzymane oprócz jasnej, ustnej informacji o swoich prawach, powinny też otrzymać pisemną informację o prawach przysługujących osobom zatrzymanym¹⁹.

W swoim ostatnim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreśla, że efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi we wszystkich miejscach zatrzymań. CPT wskazuje też zestaw standardów, które powinny być stosowane, aby był on w pełni efektywny i spełniał swoją zapobiegawczą rolę²⁰.

c) badanie lekarskie

Mając na względzie skuteczność gwarancji ochronnej przed torturami, jaką jest niezależne badanie lekarskie osoby zatrzymanej (zob. pkt. 4.1. raportu), KMPT zaleca poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych. Poza wartością prewencyjną takiego badania, pozwoliłoby ono na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji.

¹⁷ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U.U.E.L.2010.280.1).

¹⁸ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

¹⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 lipiec 2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 28.

²⁰ Zob. Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

d) dostęp do prawnika

Wizytowana placówka nie dysponowała listą obrońców (adwokatów i radców prawnych), udostępnianą do wglądu osobom zatrzymanym, w przypadku wyrażenia chęci na kontakt z prawnikiem.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do obrońcy KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Płocku i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane/przesłuchiwane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci. Z przeprowadzonych przez wizytujących czynności wynikało bowiem, że do tej pory w razie potrzeby funkcjonariusz wyszukiwał nazwisko adwokata bądź radcy prawnego w internecie. Taka praktyka może jednak rodzić podejrzenia dotyczące bezstronności przy podawaniu przez policjantów konkretnych nazwisk adwokatów i radców prawnych.

Proponowany wyżej standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji²¹. Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników²².

Tę kwestię poruszył także CAT, wskazując, iż funkcjonariusze Policji powinni być świadomi swojej odpowiedzialności za dostarczenie listy dyżurnych adwokatów i radców prawnych osobom uprawnionym do uzyskania pomocy prawnej finansowanej przez państwo²³.

e) rejestracja audio-wideo przesłuchań policyjnych

Pokoje służbowe funkcjonariuszy, w których prowadzone są przesłuchania i rozpytania nie są monitorowane. Przesłuchania nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁴.

W ocenie KMPT rejestracja audio-wideo przesłuchań policyjnych stanowi ważną, dodatkową ochronę przed złym traktowaniem przesłuchiwanym osób. Brak rejestracji obrazu

²¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

²² Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

²³ Zob. pkt. 16 b) Concluding observations on the seventh periodic report of Poland (CAT/C/POL/CO/7).

²⁴ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

i dźwięku, w połączeniu z nieobecnością podczas czynności niezależnej od Policji osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza wysokie ryzyko zaistnienia tortur i innych form złego traktowania (w tym przemocy psychicznej lub nacisku psychologicznego).

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio-wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio-wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²⁵.

W ocenie CPT rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni zaprzeczają, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści²⁶.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych²⁷. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości²⁸.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań.

f) rejestry

Wszystkie osoby wchodzące na teren Komisariatu są, co do zasady, ewidencjonowane w specjalnym rejestrze – *Książka przyjęć interesantów*. W książce tej odnotowuje się: imię i nazwisko wchodzącego, datę wydania (dzień), nr dowodu osobistego, miejsce zamieszkania, nr pokoju, nazwisko funkcjonariusza do którego udaje się interesant oraz nr zlecenia. W rejestrze nie odnotowuje się godziny wejścia oraz wyjścia z jednostki.

²⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

²⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

²⁷ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

²⁸ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

KMPT zaleca odnotowywanie w książce przyjęć interesantów daty i godziny wejścia i wyjścia osoby z jednostki lub adnotacji o zatrzymaniu i przewiezieniu zatrzymanego w inne miejsce (np. do prokuratury, sądu, aresztu, szpitala, na czynności procesowe itd.). Taka praktyka pozwoli na określenie czasu przebywania osoby w placówce oraz wzmocni transparentność realizowanych z nią czynności. Prewencyjnie warto też przypomnieć funkcjonariuszom o obowiązku systematycznego odnotowywania w rejestrze wymaganych informacji.

Dobrze prowadzony rejestr pobytu osób w jednostce stanowi ważne narzędzie kontroli oraz skuteczne zabezpieczenie przed złym traktowaniem. Na podstawie zapisów rejestru można bowiem ustalić, np. ile osób przebywa aktualnie w jednostce, z jakich powodów, w których znajdują się pomieszczeniach, jak długo interesant przebywał w budynku i jakie czynności były z nim realizowane. Wzmacnia to transparentność realizowanych czynności służbowych i ułatwia wykonywanie właściwego nadzoru i kontroli ze strony odpowiednich osób i instytucji.

Na kwestię właściwego rejestrowania obecności wszystkich osób przebywających w komisariatach policji, zwracał uwagę CPT podczas wizyty na Ukrainie. Zalecił wówczas władzom, by obecność każdej osoby na komisariacie (niezależnie od przyczyny) była odpowiednio rejestrowana. Zapisy powinny określać w szczególności: kto został doprowadzony lub wezwany, przez kogo, na czyje zlecenie, o której godzinie, z jakiego powodu, w jakim charakterze (podejrzany, świadek, itp.), komu została przekazana dana osoba i kiedy osoba opuściła pomieszczenia policji. Wszyscy funkcjonariusze powinni zostać też przeszkoleni w tym zakresie²⁹.

Na konieczność właściwej rejestracji osób zatrzymanych i ich statusu wskazuje też SPT, który podkreśla, że utrzymanie kompletnych i wiarygodnych zapisów dotyczących osób pozbawionych wolności jest jednym z podstawowych zabezpieczeń przeciwko torturom i stanowi niezbędny warunek skutecznego wykonywania gwarancji związanych z należyтым procesem, takich jak: prawo do zakwestionowania legalności zatrzymania oraz prawo zatrzymanego do szybkiego stawienia się przed sędzią³⁰.

SPT zaleca, aby rejestry policyjne obejmowały następujące informacje:

- datę i godzinę zatrzymania;
- czas przybycia do obiektu;

²⁹ Zob. Raporty CPT z wizyty na Ukrainie: CPT/Inf (2014) 15, § 71; CPT/Inf (2017) 15, § 17; CPT/Inf (2018) 41, § 29, 44-45.

³⁰ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 62-65; CAT/OP/UKR/1, § 49-52.

- powód zatrzymania;
- organ zarządzający zatrzymaniem;
- tożsamość funkcjonariusza dokonującego zatrzymania;
- datę, godzinę i powód przeniesienia lub zwolnienia;
- informację o tym, gdzie dana osoba była przetrzymywana przez cały okres zatrzymania (np. numer celi);
- datę, godzinę i tożsamość osoby powiadomionej o zatrzymaniu (w tym podpis funkcjonariusza, który przystąpił do niniejszego powiadomienia);
- datę i godzinę: wizyty rodziny, pracownika służby zdrowia lub prawnika (lub złożenia wniosku o kontakt z prawnikiem lub lekarzem), pierwszego stawienia się osoby aresztowanej przed organem sądowym lub innym organem.

Funkcjonariusze powinni być odpowiednio przeszkoleni w zakresie prowadzenia rejestrów i powinni wprowadzać informacje po przybyciu zatrzymanego. W razie potrzeby informacje te powinny zostać udostępnione obrońcy oskarżonego³¹.

5.2 Personel

KMPT widzi potrzebę merytorycznego wsparcia funkcjonariuszy. Odpowiednio dobrani i wyszkoleni funkcjonariusze Policji są w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy i respektować minimalne gwarancje prewencji tortur, które przysługują osobom pozbawionym wolności. W sytuacji zaś łamania praw człowieka podejmą właściwe działania, zgodne z obowiązującym prawem i pragmatyką służbową. Dlatego ważne jest, by policjanci byli odpowiednio zmotywowani, świadomi w zakresie praw człowieka i postrzegali przemoc wobec zatrzymanych jako działanie bezprawne, rzutujące na wizerunek całej Policji.

Z informacji Komendanta Komendy Powiatowej w Nowym Dworze Mazowieckim wynika, iż w latach 2018-2019 tematem szkolenia policjantów z Komisariatu Policji w Nasielsku były Podstawowe czynności policjantów wykonujących konwoje i doprowadzenie osób zgodnie z Zarządzeniem 360 KGP z dnia 26.03.2009. z późn. zm.

KMPT rekomenduje, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka i prewencji tortur (które powinny być stałym elementem edukacji jak największej liczby funkcjonariuszy wszystkich szczebli), zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili

³¹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 52.

zatrzymania, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, udzielaniem pierwszej pomocy i Protokołem stambulskim.

KMPT widzi też dużą potrzebę edukacji funkcjonariuszy z zagadnień związanych z komunikacją interpersonalną, taktyką i technikami przesłuchań, jako elementami, minimalizującymi ryzyko stosowania przemocy podczas realizacji czynności służbowych.

Szkolenie funkcjonariuszy jest bowiem, jak wskazuje SPT, mechanizmem zapobiegania torturom. Powinno ono obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny, przekrojowy oraz zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu³².

W opinii CPT systematyczne szkolenia funkcjonariuszy są elementem kluczowym dla poprawy praktyk policyjnych³³. Dla profesjonalizmu działań funkcjonariuszy i przeciwdziałania torturom konieczne są szkolenia z zakresu:

- standardów ochrony praw człowieka³⁴,
- użycia siły zgodnie z zasadami legalności, konieczności i proporcjonalności³⁵,
- zapobiegania i minimalizowania użycia przemocy w kontekście zatrzymania³⁶,
- umiejętności dochodzeniowych (w tym technik prowadzenia rozmów i przesłuchań) z należyтым uwzględnieniem wieku, płci, stanu zdrowia, niepełnosprawności lub innych cech, które sprawiają, że osoby objęte dochodzeniem są szczególnie narażone na niewłaściwe zachowania³⁷,
- komunikacji interpersonalnej, która w ocenie CPT, doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc³⁸.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołem Stambulskim)*. Stosowanie tego dokumentu rekomenduje sygnatariuszom OPCAT - SPT³⁹.

³² Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

³³ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 21.

³⁷ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71; . Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2017) 25, § 66.

³⁸ Zob. Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

³⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Komisariatu Policji w Nasielsku:

1. poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych;
2. umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadamiania wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji;
3. wyeksponowanie w widocznym miejscu przy wejściu do Komisariatu oraz na jego terenie danych teleadresowych: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury oraz Biura Spraw Wewnętrznych Policji;
4. każdorazowe umieszczenie w protokole zatrzymania cudzoziemca informacji o stopniu znajomości języka polskiego i języku, w którym pouczono zatrzymanego o jego prawach;
5. korzystanie z pomocy tłumacza w przypadku utrudnionej komunikacji z zatrzymanym cudzoziemcem;
6. sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Płocku i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;
7. rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań;

8. odnotowywanie w Księżce przyjęć interesantów wszystkich osób wchodzących na teren Komisariatu, niezależnie od celu ich wizyty. Rejestr powinien zawierać następujące informacje: dane wchodzącego, datę i godzinę wejścia i wyjścia z jednostki, nr pokoju, nazwisko funkcjonariusza do którego udaje się interesant, powód wejścia (np. stawienie się na wezwanie), informację o zatrzymaniu i przewiezieniu zatrzymanego w inne miejsce (np. do prokuratury, sądu, aresztu, szpitala, na czynności procesowe itd.);
9. włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z: międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka i prewencji tortur, komunikacji interpersonalnej, zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, taktyką i technikami przesłuchań, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, Protokołem Stambulskim, udzielaniem pierwszej pomocy.

II. Komendantowi Stołecznemu Policji:

1. zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.